Josef ŠEBESTA
(Mělnická Vrutice)

Za Smetanu a za Dvořáka: hudby vládního vojska při oslavách české hudby v roce 1941 a 1944

Problematika vládního vojska od jeho vzniku 16. března 1939 až do zániku 10. května 1945 je z obecně historické pozice zpracována velmi dobře. V roce 2002 vyšla kniha Miroslava Kalouska *Vládní vojsko 1939-1945. Vlastenci či zrádci?*[1] a v roce 2013 kniha Ivo Pejčocha *Za Háchu a za Beneše*, v níž se autor věnuje osudům mnoha vojáků, kteří oblékali uniformu někdejších protektorátních jednotek.[2] Hudební tematice se však oba autoři vyhnuli, přestože již v prvním čísle časopisu *Vládní vojsko* z prosince 1939 charakterizoval generál Alois Eliáš, předseda vlády Protektorátu Čechy a Morava, novou vojensko-politickou situaci v článku *Vládní vojsko symbolem naší autonomie* (➢ Obr. 1a-b), v němž mimo jiné napsal:

> »Vládní vojsko se chápe rychle také svých povinností k naší národní kultuře, zejména pěstováním hodnotné hudby ve svých hudebních sborech, které vždy bývaly a jistě zůstanou i nadále výrazem ryzí české duše.«[3]

Z citace zřetelně vyvstává, jak velmi si státní a vojenská moc v Protektorátu Čechy a Morava uvědomovala nemo-

[1] KALOUSEK, Miroslav: *Vládní vojsko 1939-1945. Vlastenci či zrádci?*, Praha: Libri, 2002.

[2] PEJČOCH, Ivo: *Za Háchu a za Beneše*, Praha: Ministerstvo obrany ČR, 2013.

[3] ELIÁŠ, Alois: *Vládní vojsko symbolem naší autonomie*, in: Vládní vojsko 1 (1939/40), č. 1 (leden 1940), s. 2-3, zde s. 3.

For Smetana and for Dvořák: Military bands of the Government Army at celebrations of Czech music in 1941 and 1944

In 1941, celebrations were held under the patronage of President Emil Hácha for the 100th anniversary of the birth of Antonín Dvořák. In Prague alone, the military bands of the Government Army took part in three concerts as part of the celebrations. The first was on 20 February 1941 in the Smetana Hall at the Municipal House in Prague with the instrumentation of a classical orchestra. The military band of the 1st battalion, which served as the Band of the Castle Guards, was expanded to 103 musicians with the best instrumentalists from the other battalions. In accordance with the order issued on 28 January 1941, rehearsals for the concert began that very day at 8 a.m. There were rehearsals every day (except for Sunday) until 4 p.m., with a lunch break. Parts were placed on the music stands for the following works: Bedřich Smetana's overture to the opera *The Bartered Bride*, Zdeněk Fibich's *Symphony No. 2 in E Flat Major*, Op. 38, Antonín Dvořák's *Festival March in B Flat Major*, a song for female voice and orchestra by Jan Kunc titled *Kate Standing on the Bank of the Danube*, Otakar Ostrčil's ballad *The Orphan's Tale*, and Ludwig van Beethoven's *Leonore Overture No. 3* to the opera *Fidelio*. Conducting the concert was the Superintendant of Military Bands and Senior Military Conductor Václav Tomeš, and Marta Krásová, a mezzo soprano with the opera of the National Theatre in Prague, sang the solo parts. Participating at the opening concert were President Emil Hácha, Prime Minister Alois Eliáš, and other high officials of the Protectorate of Bohemia and Moravia and of the German armed forces.

In 1944 there were nationwide celebrations of Bedřich Smetana. Within the framework of that event, the bands of twelve battalions of the Government Army gave 239 concerts with programmes consisting entirely of Smetana's music. For the Government Army, it was a great honour that its bands were mentioned in the daily press alongside the best orchestras that contributed to this celebration of the Czech musical genius and the dissemination of knowledge about Smetana's music. Above all, they made it possible to give performances of Bedřich Smetana's most popular operas in rural towns far removed from cultural centres, with the participation of soloists from major theatres. *The Bartered Bride* was performed 43 times in rural towns with the participation of the bands of the 7th and 11th battalions of the Government Army, and orchestras of the 4th and 7th battalions performed in *The Kiss* a total of eleven times, while bands of the 5th and 6th battalions played in *Dalibor* nine times. As part of the celebrations, the military band of the Government Army played Smetana's cycle of symphonic poems *My Homeland* 59 times. After liberation, all members of the military bands of the Government Army were incorporated into the newly formed Czechoslovak Army except, of course, for those who had fallen while fighting in the ranks of the Allied forces or on Prague's barricades.

Key words: history of music; Protectorate of Bohemia and Moravia; Second World War; military bands; Tomeš, Václav; Smetana, Bedřich; Dvořák, Antonín
Number of characters / words: 22 291 / 3 281
Number of figures: 9
Number of musical recordings: 1

© Association for Central European Cultural Studies

Ing. Alois Eliáš, předseda vlády Protektorátu Čechy a Morava:

Vládní vojsko symbolem naší autonomie.

Zprávy o tom, že Protektorátu Čechy a Morava bylo povoleno zřídit vládní vojsko a že se toto vojsko již tvoří, byly přijímány od počátku naším občanstvem se zájmem. Český národ měl ve všech obdobích svých dějin vřelý poměr k vojenské službě, k vojákům. Viděl v nich výkvět tělesné zdatnosti, ctil jejich věrnost a oddanost, s níž se věnují službě stojíci nad osobností jednotlivce, a měl hluboký smysl pro oběti, které musí voják přinášet, aby učinil zadost svým povinnostem. Umění Mikoláše Alše stejně jako Aloise Jiráska, lidová píseň stejně jako četné výtvory hudby umělé, jsou nejkrásnějším výrazem citů českého člověka k vojákům.

Nyní se již objevilo vládní vojsko ve svých posádkových městech, v Praze, v Rakovníku, v Písku, v Čáslavi, v Lipníku, v Bzenci a jinde. Podle úkolů, které mu byly vytčeny, má toto vojsko spolupůsobit při udržování vnitřní bezpečnosti a pořádku. Je jedním ze symbolů naší autonomie.

Tyto úkoly vládního vojska ukládají jeho příslušníkům také závažné povinnosti. Příslušníci vládního vojska podléhají nejen rozkazům a kontrole svých představených, nýbrž jsou sledováni též pozornými zraky celé národní veřejnosti. Věřím, že se jejich dobré vlastnosti projeví ve výsledcích práce, a že vrozená ukázněnost našeho lidu dojde plného vyjádření ve vzorných jednotkách našeho vládního vojska.

Bylo již mnohokráte řečeno, že ve vážných dobách, které prožíváme, obstojíme jen tehdy, když každý z nás bude plnit svou povinnost a pracovat na svém místě podle svých nejlepších sil. Příslušníci vládního vojska musí být proto pečlivě připraveni na úkoly, které je čekají jak při zajišťování klidu a pořádku, tak při pomoci spoluobčanům v době pohrom, ohrožujících život a majetek. Cílem tohoto výcviku bude, aby příslušníci vládního vojska byli vzorem tělesné zdatnosti a zručnosti, energie, rozvahy a samostatnosti. To vše bude pro ně nejlepší kvalifikací při pozdějším zařadění do občanského života. Dlouhá služební doba pak nad to umožní, aby si příslušníci vládního vojska získali i vzdělání a kvalifikaci speciální, jak se na to v generálním inspektorátu vládního vojska již dnes myslí.

2

Důležitým úkolem vládního vojska, které již svou povahou je předurčeno k hojným stykům s brannou mocí Říše, bude také spolupůsobit, aby si rozuměli příslušníci německého a českého národa v Protektorátě. Příslušníci vládního vojska budou se snažit dobře poznávat brannou moc Říše a učit se z jejích předností. Osvojit si dokonalou znalost jazyka a tím si usnadnit poznání německého národa bude jedním z důležitých úkolů jejich služby.

Vládní vojsko se chápe rychle také svých povinností k naší národní kultuře, zejména pěstováním hodnotné hudby ve svých hudebních sborech, které vždy bývaly a jistě zůstanou i nadále výrazem ryzí české duše.

Je mnoho možností, jimiž může vládní vojsko prospět svému národu. Nechť se jich chopí s láskou a opravdovou snahou vyniknout a splnit své poslání co nejlépe!

Obr. 1a-b:
Faksimile článku Aloise Eliáše *Vládní vojsko symbolem naší autonomie*, in: Vládní vojsko 1 (1939/40), č. 1 (leden 1940), s. 2-3, archiv autora

© Association for Central European Cultural Studies

houcnost zmrzačené armády, na rozdíl od dokonale a profesionálně fungujících dvanácti vojenských hudeb, jež v podmínkách nekontrolované ideovosti dokázaly využít svého jedinečného postavení ve prospěch českého národního uvědomění. Zatímco Václav Talich marně bojoval za záchranu Národního divadla, které ministr národní osvěty Emanuel Moravec nechal od září 1944 uzavřít a orchestr nastoupil práci v továrně, vojenské hudby bez nejmenších problémů interpretovaly všechny ty Smetanovy tituly, jež nejvýrazněji umocňují české národní vědomí. Je tedy zřejmé, že existoval dvojí pohled na tuto problematiku. Jednak z pozice zákazů Ministerstva národní osvěty, které se úzkostlivě drželo propagandistického myšlení říšských ideologů a bylo v tomto myšlení papežštější než papež, a jednak z pozice Generálního inspektorátu vládního vojska, kontrolovaného zmocněncem německé branné moci. A tito vysocí vojenští představitelé naplňovali vůči vojenským hudbám v podstatě jen výnos z 21. srpna 1942, podle něhož ke svolení konkrétního koncertu hudby vládního vojska stačilo jen písemné ujištění pořadatelské organizace, že přebírá záruku nad bezproblémovým průběhem akce a že nedojde k narušení pořádku. Nikde v archivních záznamech Generálního inspektorátu vládního vojska se nesetkáme s nárokem na ideovost koncertní dramaturgie a vznášet civilní požadavky vůči vysokým představitelům německé branné moci si zjevně nikdo nedovolil, alespoň archivní dokumenty Generálního inspektorátu se o takových požadavcích nezmiňují.

Na druhou stranu již 30. dubna 1941 vydalo Ministerstvo národní osvěty první soupis zakázaných skladeb, jenž obsahoval 59 titulů. Postupně se však rozšiřoval až k číslu 473 z roku 1943.[4] Jeho součástí byla Smetanova *Má vlast*, Dvořákova předehra *Můj domov* (komponovaná na motivy hymny *Kde domov můj*), ale i Nováčkův pochod *Castaldo*. Zakázal jej Generální inspektorát vládního vojska a v rámci ceremoniálu byl nahrazen pochodem Julia Fučíka *Sempre avanti*. Hlavním důvodem těchto snah bylo potlačení národního cítění a nastolení jakési univerzální kultury. Existují důkazy o tom, jaké problémy měly civilní symfonické orchestry a divadla s cenzurou svých dramaturgií. Václav Talich, jenž přenechal od 1. září 1941 řízení České filharmonie Rafaelu Kubelíkovi a uvolnil si tím ruce pro intenzivní práci s operou Národního divadla, připomněl ve své obhajobě z roku 1945 neustálé názorové střety s Emanuelem Moravcem a jeho Ministerstvem národní osvěty o zařazování některých, v té době již zakázaných titulů, zvláště pak symfonického cyklu *Má vlast* Bedřicha Smetany, ale také opery *Dalibor* nebo *Braniboři v Čechách*. Milan Kuna ve studii *Česká filharmonie a nacistická okupace* napsal:

Audio 1: **Julius Fučík: *Sempre avanti*, hraje hudba 1. praporu vládního vojska, řídí mjr. Václav Thier,** archiv autora

> »Když nacisté viděli, jakého ohlasu se Smetanova *Vlast* těší u českých lidí, snažili se otupit její ideové ostří. Hlavně tím, že cyklus rozdrobili, nepovolili ho hrát jako celistvé dílo. Tak v Praze zazněla *Má vlast* naposledy jako celek 29. září 1939 [...].«[5]

Na počátku roku 2004 jsem společně s hudební historičkou Jitkou Bajgarovou a znalcem vojenských hudeb Bohumilem Peškem zahájil výzkum hudeb vládního vojska, jednak ve fondech Vojenského historického ústavu, kde se nachází faktografie společenské povahy, a jednak ve Vojenském ústředním archivu, kde se ve fondu Generálního inspektorátu vládního vojska (GIVV) nacházejí úřední materiály k jednotlivým praporům.[6] Na základě široké faktografie vznikla studie, kterou jsme nazvali *Význam hudeb vládního vojska v kulturním životě protektorátní Prahy 1939-1945* a zveřejnili jsme ji v publikaci Archivu hlavního města Prahy *Evropská velkoměsta za druhé světové války*, jež vyšla v roce 2007.[7] O rok dříve jsem vystoupil s tímto

[4] Srov. DOLEŽAL, Jiří: *Česká kultura za protektorátu. Školství, písemnictví, kinematografie*, Praha: Národní filmový archiv, 1996, s. 18.

[5] KUNA, Milan: *Česká filharmonie a nacistická okupace*, in: HAVLÍKOVÁ, Helena (ed.): *100 let České filharmonie: Historie, osobnosti, kontexty. Sborník z mezinárodní muzikologické konference pořádané Českou filharmonií ve spolupráci s Ústavem pro hudební vědu Akademie věd České republiky. Praha, Rudolfinum, Malá galerie 17. a 18. 10. 1996*, Praha: Česká filharmonie, 1997, s. 14-18.

[6] Jednalo o 12 vojenských hudeb o celkovém počtu 408 hudebníků a 13 kapelníků, jež byly součástí již výše zmíněných 12 armádních praporů, dislokovaných do Prahy (1. prapor, kapelník Václav Thier), Rakovníka (2. prapor, Karel Slavík), Písku (3. prapor, Bohuslav Lokvenc), Benešova a od 15. 6. 1941 Čáslavi (4. prapor, Jindřich Zatloukal), Kutné Hory (5. prapor, Karel Eška), Hradce Králové (6. prapor, Jindřich Praveček), Josefova (7. prapor, Boris Masopust), Jičína (8. prapor, Václav Kubíček), Vysokého Mýta (9. prapor, Antonín Dražil), Bučovic (10. prapor, Václav Drozda), Kostelce nad Orlicí (11. prapor, Emanuel Kaláb) a Lipníku nad Bečvou (12. prapor, Josef Vaňouček, později Ignác Bureš). Do funkce inspektora vojenských hudeb byl jmenován Václav Tomeš. První prapor vládního vojska v Praze plnil společně se svou hudbou i funkci hradní stráže, spojenou s vystoupeními, jejichž rozsah vyplýval z protokolu státního prezidenta.

[7] BAJGAROVÁ, Jitka – ŠEBESTA, Josef: *Význam hudeb českého vládního vojska v kultuře protektorátní Prahy 1939-1945*, in: *Evropská velkoměsta za druhé světové války. Sborník příspěvků z 24. vědecké konference Archivu hlavního města Prahy* [= Dokumenta Pragensia, XXVI], Praha: Archiv hlavního města Prahy – Scriptorium, 2007, s. 317-327.

Con tempo diverso / Vzdálená blízkost společného (Praha, 30.-31. 5. 2018)

© Association for Central European Cultural Studies

Obr. 2:
Spojené hudby vládního vojska při koncertu 20. 2. 1941 ve Smetanově síni Obecního domu v Praze v symfonickém obsazení, archiv autora

tématem na stránkách časopisu *Harmonie*.[8] Zdálo by se tedy, že téma je vyčerpané. Dosud jsem se však podrobně a s náležitým akcentem na politické a společenské pnutí nevěnoval velkým symfonickým koncertům, jimiž hudby vládního vojska vstoupily do českého společenského prostoru, aby se v roce 1941 připojily k národním oslavám 100 let od narození Antonína Dvořáka a v roce 1944 k oslavám Bedřicha Smetany, což hodlám napravit v tomto textu.

V roce 1941 se pod záštitou prezidenta Emila Háchy konaly oslavy 100. výročí narození Antonína Dvořáka. Jenom v Praze přispěly hudby vládního vojska do rámce oslav třemi koncerty. První se konal 20. února 1941 ve Smetanově síni Obecního domu v Praze v klasickém symfonickém obsazení (➢ Obr. 2).

Hudba 1. praporu, která vykonávala funkci hudby hradní stráže, byla nejlepšími instrumentalisty ostatních praporů posílena na 103 hudebníků.[9] Dle rozkazu z 28. ledna 1941 byly v ten samý den v 8:00 hodin ráno zahájeny zkoušky na koncert. S přestávkou na oběd se zkoušelo denně (vyjma neděle) až do 16 hodin. Na pulty byly rozdány tyto party: Bedřich Smetana: předehra k opeře *Prodaná nevěsta*; Zdeněk Fibich: *2. symfonie Es dur* op. 38; Antonín Dvořák: *Slavnostní pochod B dur*; Jan Kunc: *Stála Kačenka u Dunaja*, píseň pro ženský hlas a orchestr; Otakar Ostrčil: *Osiřelo dítě*; Ludwig van Beethovenov: předehra Leonora III k opeře *Fidelio*.

Obr. 3:
Inspektor hudeb vládního vojska a vrchní dirigent mjr. Václav Tomeš, archiv autora

Koncert dirigoval inspektor vojenských hudeb a vrchní vojenský kapelník Václav Tomeš (➢ Obr. 3), mezzosopránové party zpívala sólistka opery Národního divadla v Praze Marta Krásová. Zahajovacího koncertu se účastnil sám státní prezident Emil Hácha, dále předseda vlády Alois Eliáš a další vysocí představitelé protektorátu a německé branné moci (➢ Obr. 4a-b).

Časopis *Vládní vojsko* okomentoval koncert takto:

> »Panu státnímu presidentovi, který přijel se svojí dcerou paní Rádlovou-Háchovou, doprovázen svým přiděleným důstojníkem vládního vojska pplk. Formanem a odborovým radou dr. Mildem, dostalo se hned při vstupu do Obecního domu uvítání od zástupců vládního

[8] ŠEBESTA, Josef: *Hudby vládního vojska a jejich vliv na kulturní život v období Protektorátu Čechy a Morava*, in: Harmonie 2006, č. 3, s. 4-7.

[9] GIVV (Generální inspektorát vládního vojska), č. j. 280/1, 17. 1. 1941: »Dne 20. 2. bude koncert hudby praporu 1. ve prospěch Národní pomoci, hudba bude zesílena všemi prapory. Prapor 2: 7 hudebníků, prapor 4: 8 hudebníků, prapor 5: 16 hudebníků, prapor 7: 8 hudebníků, prapor 8: 5 hudebníků, prapor 9: 10 hudebníků.«

© Association for Central European Cultural Studies

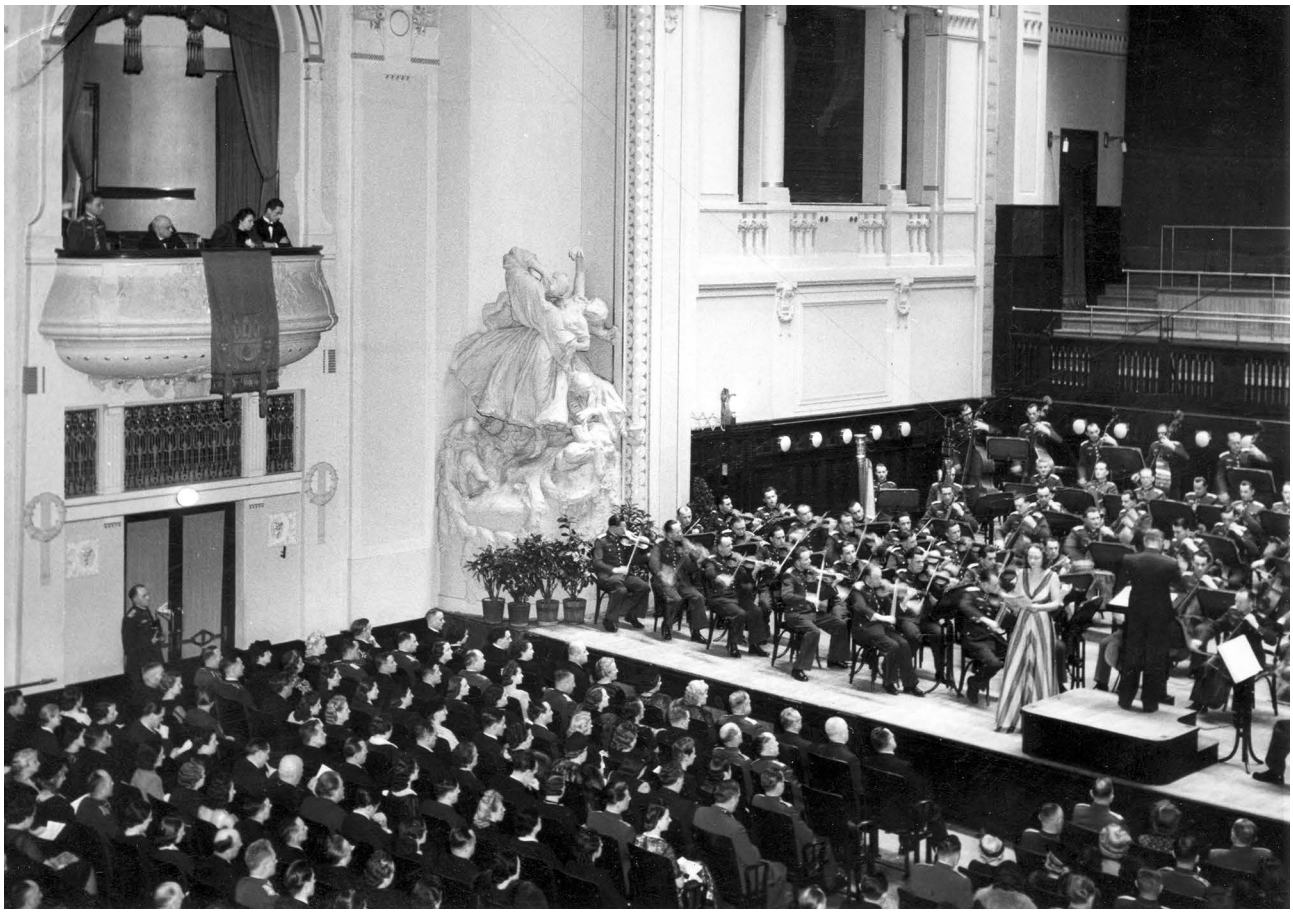

Obr. 4a-b: **Koncert spojených hudeb vládního vojska ve Smetanově síni Obecního domu v Praze 20. února 1941: dirigent mjr. Václav Tomeš, Marta Krásová, v lóžích dr. Emil Hácha, Ing. Alois Eliáš a další představitelé protektorátní moci,** archiv autora

© Association for Central European Cultural Studies

> vojska i obce pražské, do své lóže byl uveden generálním inspektorem, generálem Emingerem a primátorem dr. Říhou. V přestávce koncertu přijal pan státní president předsedu vlády ing. Eliáše a ostatní přítomné členy vlády, generála Emingera a primátora dr. Říhu s jejich dámami a dal si představit dirigenta orchestru, vojenského kapelníka V. Tomeše a sólistku paní M. Krásovou.«[10]

Je pochopitelné, že koncert byl mediálně sledován. Největší deníky proto v následujících dnech přinesly své recenze. Například *Národní listy*:

> »Z podání náročného pořadu nutno na prvním místě hodnotiti vzornou přípravu. Vše bylo tu vypracováno do nejmenších podrobností, všude přesnost až úzkostlivá, a právě těmito přednostmi bylo dosaženo dokonalého technického tlumočení. Výkon orchestru měl zásluhou dirigenta též překvapivou uměleckou úroveň.«[11]

Venkov 22. února napsal:

> »Zesílený orchestr na skutečně imponující soubor počtem i zvukem projevil se pod jasným vedením kapelníka Václava Tomeše jako těleso vzorné kázně, vyrovnané síly, ve zvuku hutné a zejména ve skupinách smyčcových nástrojů jednotného zabarvení a zvláště poddajné. Přednes známých, dramaticky silných písní nemohl být svěřen povolanější pěvkyni, než je M. Krásová, jejíž plastická a hluboce prožitá interpretace, opřená o krásný, kultivovaný fond, byla dominujícím zážitkem večera.«[12]

A v posledku ještě *Národní práce* ze stejného dne:

> »Kapelník Václav Tomeš, jenž koncert dirigoval, je hudebník, jenž své věci dobře rozumí a jenž se dovede postarat o solidní technické nastudování skladeb i o technickou čistotu a vyladění hry v jednotlivých nástrojích: také povahu jednotlivých skladeb postihoval pěkně. Symfonický koncert vládního vojska Praze možno tudíž nazvat dobrým kulturním činem, jehož všestranný úspěch bohatě odměnil jeho pilné organizátory, jeho uměleckého vedoucího i všechny zúčastněné hudebníky.«[13]

Dokumenty Generálního inspektorátu ze dne 20. února nás posléze informují, že ve prospěch Národní pomoci bylo vybráno 26 266 korun. Druhý den poté udělil Generální inspektorát všem příslušníkům hudebních čet a praporů, kteří se aktivně zúčastnili koncertu dne 20. 2., služební volno na 21. 22. a 23. 2.[14] A konečně 5. března udělil kapelníku Tomešovi a všem účinkujícím pochvalu i státní prezident. Pochvalu tlumočil generální inspektor Eminger.[15]

Mimořádný společenský úspěch koncertu přiměl organizátory dvořákovských oslav svěřit hudbám vládního vojska monstr-koncert v plenéru, jenž se v dechovém obsazení konal 8. a 15. června na výstavišti v Praze. Generální inspektorát k tomu uvedl:

> »8. a 15. 6. bude se konat slavnostní koncert k výročí narozenin Antonína Dvořáka v dechovém obsazení, orchestr bude složen z vybraných hudebníků všech praporů. Zkoušky začnou 19. 5. v 8:00 u praporu 1.«[16]

Koncert uvedu kritikou. Autorem byl 10. června, dva dny po prvním koncertu, dr. Otakar Šourek:

> »Provedení všech skladeb se vyznačovalo dokonalou souhrou a krásným, vzorně vypracovaným a ve velké síle ušlechtilým zvukem, z něhož by sám mistr Dvořák byl měl upřímnou radost.«[17]

19. května v 8:00 byly podle rozkazu zahájeny zkoušky, první koncert se konal v počtu 167 hudebníků 8. června na výstavišti (➢ Obr. 5a-b). Spojené hudby vládního vojska provedly pod taktovkou Václava Tomeše tyto skladby Antonína Dvořáka: *Slavnostní pochod B dur*, přede-

[10] Sine: *Symfonický koncert vládního vojska*, in: Vládní vojsko 2 (1940/41), č. 7 (březen 1941), s. 210-211, http://www.digitalniknihovna.cz/nacr/uuid/uuid:27246cd0-20ba-11e1-867c-0013d398622b.

[11] Národní listy, 25. února 1941.

[12] Venkov, 22. února 1941.

[13] Národní práce, 22. února 1941.

[14] GIVV, č. j. 543/1, 21. 2. 1941.

[15] GIVV, č. j. 5/41, 5. 3. 1941.

[16] GIVV, č. j. 1058/1, 14. 5. 1941.

[17] Cit. dle FASSATI, Miloslav: *Vládní vojsko uctívá Antonína Dvořáka*, in: Vládní vojsko 2 (1940/41), č. 11 (červenec 1941), s. 342-343, http://www.digitalniknihovna.cz/nacr/uuid/uuid:6e11ed20-20ba-11e1-9ec8-0013d398622b.

© Association for Central European Cultural Studies

Obr. 5a-b: **Zkouška spojených hudeb vládního vojska před koncertem 8. června 1941 na pražském výstavišti,** archiv autora

© Association for Central European Cultural Studies

hru k opeře *Vanda*, *Slovanskou rapsodii* č. 3, *Legendu* č. 4, *Valčíky* č. 1 a 2, *Humoresku*, *Slovanské tance* č. 4, 7, 8, 10, 16, *Polonézu Es dur*, árii o měsíčku z opery *Rusalka*, árii *Na podzim v ořeší* z opery *Jakobín*, *Pekelný tanec* z opery *Čert a Káča* a na závěr koncertu zazněla předehra *Můj domov*, v jiných kontextech a v civilním koncertním prostředí zakázaná. Koncert navštívilo 7 000 posluchačů. O týden později byl opakován.

15. června přišlo na výstaviště 10 000 návštěvníků. Finanční výtěžek z koncertů činil 62 791 korun, z toho 59 791 korun bylo věnováno na postavení pomníku Antonínu Dvořákovi.

27. září 1941 nastoupil do funkce říšského protektora Reinhard Heydrich a již druhý den poté vyhlásil stanné právo a zakázal všechna účinkování vojenských hudeb na veřejnosti. Generální inspektorát proti tomuto rozhodnutí protestoval. Upozorňoval na pokles úrovně vojenských hudeb, pokud přijdou o koncertní prostředí. Zajímavé je, že sám Heydrich byl hudebně vzdělán a ze své vůdčí pozice podporoval jiné hudební aktivity, pochopitelně určené spíše loajálnímu publiku. 4. června 1942 na následky atentátu z 27. května Heydrich zemřel, 3. července zrušil zmocněnec německé branné moci výjimečný stav a 21. srpna pak obnovil koncertní činnost vojenských hudeb v plném rozsahu.

Přestože následující rok 1943 přinesl vojenským hudbám plné otevření koncertního prostoru a slavnostních koncertů ve Smetanově síni 10. února a v Lucerně 16. února se účastnil nejen prezident Emil Hácha, předseda vlády Jaroslav Krejčí, ale především státní sekretář SS-Gruppenführer Karl Hermann Frank, zmocněnec branné moci generál Rudolf Toussaint, zástupci německé generality a představitelé vládního vojska v čele s generálem Jaroslavem Emingerem, soustředím se v dalším textu na jubilejní rok 1944. Časopis *Vládní vojsko* jej rekapituloval v článku s názvem *Hudby vládního vojska k oslavám Bedřicha Smetany* (➢ Obr. 6).[18] Tento článek ocituji celý, neboť předznamenává situaci, kterou se pokusím analyzovat v závěru svého textu:

> »Letošní oslavy dvou velkých výročí Bedřicha Smetany neomezily se v našem národě na slavné řeči a novinářské články. Byly celé ve znamení popularisace životního odkazu největšího českého skladatele. Dík mohutné organisaci a svornému přispění všech našich výkonných hudebníků bylo učiněno nesmírně mnoho k poznání Smetanovy hudby ve všech i nejzapadlejších oblastech Čech a Moravy, mezi prostým lidem i mezi inteligencí, u dospělých i u mládeže. Můžeme dnes říci, že byl-li dosud Smetana znám každému příslušníku našeho národa alespoň některou populární melodií z »Prodané nevěsty«, proniklo letos do nejširších vrstev národních mnoho podrobnější znalosti jeho díla a slavně byl zaset do duší statisíců mladých i starších příslušníků našeho národa zájem o Smetanovu hudbu a tak byla vykonána velká kulturní práce pro celou budoucnost.
>
> Vždyť úřední údaje, podané po vyvrcholení Smetanových oslav v květnu, mohly zaznamenat 239 koncertů s čistě smetanovským programem, které byly uznány za oficiální oslavy pořadatelstvem, k němuž patřily Národní rada česká, a Veřejná osvětová služba, která namnoze spolupracovala s Kuratoriem pro výchovu české mládeže. Vedle toho bylo provedeno ještě v Praze 69 a na venkově 59 hodnotných smetanovských koncertů místními korporacemi nebo sdruženími. Při všech těchto koncertech dostalo se posluchačům i v odlehlých městech venkovských možnosti vyslechnouti nesmrtelná díla Smetanova v dokonalé reprodukci, neboť v jejich provedení se uvázala nejlepší naše tělesa orchestrální, sborová, komorní i vynikající sólisté.
>
> Pro vládní vojsko je velkou ctí, že i v denním tisku byly mezi nejlepšími orchestrálními tělesy, která přispěla k této oslavě českého hudebního genia a rozšíření znalosti Smetanovy hudby, jmenovány také orchestry vládního vojska. Hudby vládního vojska, které dík porozumění úředních činitelů, zejména představitelů německé branné moci v Protektorátě Čechy a Morava, mohou se i po pěti letech tvrdé války zúčastnit bohatého hudebního ruchu v našem národě a přispívat tak vydatně k rozvoji naší národní kultury, získaly si již v uplynulých letech dobré jméno svými vynikajícími reprodukčními výkony. Letos bylo jejich obliby a jejich umělecké hodnoty plně využito v rámci Smetanových oslav. Umožnily zejména, že i ve venkovských městech, daleko vzdálených od kulturních středisk, mohly být za součinnosti sólistů z velkých divadelních scén nebo kultivovaných zpěváků místních a místních pěveckých i baletních sborů provedeny nejpopulárnější opery Bedřicha Smetany. Stalo se to v rozsahu, o kterém se nám před lety ani nezdálo. Tak nejdražší naše zpěvohra »Prodaná nevěsta« byla za účinkování hudeb praporů 7 a 11 vládního vojska provedena ve venkovských městech 43 krát, v »Hubičce« hrály orchestry praporů 4 a 7 celkem 11 krát, v »Daliboru« hudby 5. a 6. praporu 9 krát. Úroveň těchto představení byla nejen tam, kde

[18] Sine: *Hudby vládního vojska k oslavám Bedřicha Smetany*, in: Vládní vojsko 5 (1943/44), č. 10 (červen 1944), s. 254.

© Association for Central European Cultural Studies

účinkovali sólisté velkých divadel, ale i při provedení místními silami neobyčejně vysoká, jak uznali odborní znalci.

Slavný cyklus symfonických básní Smetanových »Má vlast«, který tak jímavě tlumočí krásy naší země i její velkou historii, hrály hudby vládního vojska v rámci oslav 59 krát. Na této části propagace Smetanovy hudby mají podíl symfonické orchestry praporů 2, 4, 5, 7, 8, 9 a 11. Vedle toho provedly hudby vládního vojska v rámci oslav ještě dalších 31 koncertů s pořadem složeným výhradně ze skladeb Bedřicha Smetany. Znovu sluší zdůrazniti, že tento významný příspěvek hudeb vládního vojska k poznání Smetanova díla

HUDBY VLÁDNÍHO VOJSKA

k oslavám Bedřicha Smetany

Letošní oslavy dvou velkých výročí Bedřicha Smetany neomezily se v našem národě na slavné řeči a novinářské články. Byly celé ve znamení popularisace životního odkazu největšího českého skladatele. Dík mohutné organisaci a svornému přispění všech našich výkonných hudebníků, bylo učiněno nesmírně mnoho k poznání Smetanovy hudby ve všech i nejzapadlejších oblastech Čech a Moravy, mezi prostým lidem i mezi inteligencí, u dospělých i u mládeže. Můžeme dnes říci, že byl-li dosud Smetana znám každému příslušníku našeho národa alespoň některou populární melodií z »Prodané nevěsty«, proniklo letos do nejširších vrstev národních mnoho podrobnější znalosti jeho díla a slavně byl zaset do duší statisíců mladých i starších příslušníků našeho národa zájem o Smetanovu hudbu a tak byla vykonána velká kulturní práce pro celou budoucnost.

Vždyť úřední údaje, podané po vyvrcholení Smetanových oslav v květnu, mohly zaznamenat 239 koncertů s čistě smetanovským programem, které byly uznány za oficiální oslavy pořadatelstvem, k němuž patřily Národní rada česká a Veřejná osvětová služba, která namnoze spolupracovala s Kuratoriem pro výchovu české mládeže. Vedle toho bylo provedeno ještě

Josef Václav Myslbek: Bedřich Smetana.
Foto: Archiv.

v Praze 69 a na venkově 59 hodnotných smetanovských koncertů místními korporacemi nebo sdruženími. Při všech těchto koncertech dostalo se posluchačům i v odlehlých městech venkovských možnosti vyslechnouti nesmrtelná díla Smetanova v dokonalé reprodukci, neboť v jejich provedení se uvázala nejlepší naše tělesa orchestrální, sborová, komorní i vynikající sólisté.

Pro vládní vojsko je velkou ctí, že i v denním tisku byly mezi nejlepšími orchestrálními tělesy, která přispěla k této oslavě českého hudebního genia a rozšíření znalosti Smetanovy hudby, jmenovány také orchestry vládního vojska. Hudby vládního vojska, které dík porozumění úředních činitelů, zejména představitelů německé branné moci v Protektorátě Čechy a Morava, mohou se i po pěti letech tvrdé války, zúčastnit bohatého hudebního ruchu v našem národě a přispívat tak vydatně k rozvoji naší národní kultury, získaly si již v uplynulých letech dobré jméno svými vynikajícími reprodukčními výkony. Letos bylo jejich obliby a jejich umělecké hodnoty plně využito v rámci Smetanových oslav. Umožnily zejména, že i ve venkovských městech, daleko vzdálených od kulturních středisk, mohly být za součinnosti sólistů z velkých divadelních scén nebo kultivovaných zpěváků místních a místních pěveckých i baletních sborů provedeny nejpopulárnější opery Bedřicha Smetany. Stalo se to v rozsahu, o kterém se nám před lety ani nezdálo. Tak nejdražší naše zpěvohra »Prodaná nevěsta«, byla za účinkování hudeb praporů 7 a 11 vládního vojska provedena ve venkovských městech 43 krát, v »Hubičce« hrály orchestry praporů 4 a 7 celkem 11 krát, v »Daliboru« hudby 5. a 6. praporu 9 krát. Úroveň těchto představení byla nejen tam, kde účinkovali sólisté velkých divadel, ale i při provedení místními silami, neobyčejně vysoká, jak uznali odborní znalci.

Slavný cyklus symfonických básní Smetanových »Má vlast«, který tak jímavě tlumočí krásy naší země i její velkou historii, hrály hudby vládního vojska v rámci oslav 59 krát. Na této části propagace Smetanovy hudby mají podíl symfonické orchestry praporů 2, 4, 5, 7, 8, 9 a 11. Vedle toho provedly hudby vládního vojska v rámci oslav ještě dalších 31 koncertů s pořadem složeným výhradně ze skladeb Bedřicha Smetany. Znovu sluší zdůrazniti, že tento významný příspěvek hudeb vládního vojska k poznání Smetanova díla a k jeho hlubšímu zakotvení v srdcích statisíců příslušníků našeho národa byl umožněn plným porozuměním úředních míst, která svou podporou celých letošních oslav B. Smetany dala najevo, jaký význam přikládají Smetanově hudbě pro posílu českého národa k plnění velkých úkolů, které mu ukládá dnešní doba.

Obr. 6:
Faksimile článku *Hudby vládního vojska k oslavám Bedřicha Smetany*, in: Vládní vojsko 5 (1943/44), č. 10 (červenec 1944), s. 254, archiv autora

Con tempo diverso / Vzdálená blízkost společného (Praha, 30.-31. 5. 2018)

© Association for Central European Cultural Studies

> a k jeho hlubšímu zakotvení v srdcích statisíců příslušníků našeho národa byl umožněn plným porozuměním úředních míst, která svou podporou celých letošních oslav B. Smetany dala najevo, jaký význam přikládají Smetanově hudbě pro posilu českého národa k plnění velkých úkolů, které mu ukládá dnešní doba.«

Tolik časopis *Vládní vojsko* z června roku 1944. Umíme si vůbec představit, co se v průběhu tří jarních měsíců odehrálo? 21. května 1944 totiž započal urychlený přesun všech praporů vládního vojska na italskou frontu. V protektorátu zůstal společně s hudbou jen první prapor. Státní tajemník K. H. Frank se tolik bál špatně ozbrojených příslušníků vládního vojska, že ignoroval plány německých generálů a vyžádal si audienci u Hitlera, jež se uskutečnila 7. února 1944. V jejím průběhu Frank přesvědčil Hitlera o nespolehlivosti příslušníků vládního vojska i o tom, že je nutné je z českého prostředí odstranit. Článek však odhaluje ještě jednu závažnou historickou skutečnost, kterou je třeba interpretovat.

Jestliže v průběhu tří jarních měsíců roku 1944 mohly hudby vládního vojska koncertně uvést 59× symfonický cyklus *Má vlast*, 43× *Prodanou nevěstu* a další Smetanovy opery – a to vše se souhlasem představitelů německé branné moci –, znamená to, že němečtí vojenští zmocněnci v Protektorátu Čechy a Morava pod tíhou jiných starostí rezignovali na aktivity českých vojenských hudeb, a jak již víme, Ministerstvo národní osvěty nemělo pravomoc do nich zasahovat. Jediný, kdo tedy mohl tyto aktivity zakázat, byli čeští představitelé Generálního inspektorátu vládního vojska, ale od nich takový zákaz nepřišel. Dnes to musíme vnímat jako velkou odvahu. Víme přece, že naposledy zazněla *Má vlast* v Praze jako celek 29. září 1939. Zajímavým zjištěním také je, že Emanuel Moravec, pod jehož pravomoc všechny hudební oslavy a festivaly spadaly, není mezi vládními hosty na koncertech hudeb vládního vojska uveden ani v jednom případě, přestože byly tyto koncerty vyhledávány nejen nejvyššími představiteli protektorátu a protektorátní vlády, ale i nejvyššími činovníky německých armádních i civilních struktur.

Zatímco Emanuel Moravec spáchal 5. května 1945 sebevraždu, byli po osvobození všichni příslušníci hudeb vládního vojska začleněni do nově vznikající československé armády, samozřejmě s výjimkou těch, kteří padli v řadách spojeneckých vojsk nebo na pražských barikádách při květnovém povstání...

© Association for Central European Cultural Studies